

Sistem Željnske jame

Borivoj Ladišić

Zgodbo začnimo z rudnikom premoga v Kočevju. Prvi izkop je dokumentiran že leta 1803. Prvi lastnik premogovnika je bil knez Auersperg, ki je stanoval v gradu v Kočevju in je bil poleg drugega tudi lastnik fužine na Dvoru. Iz bogate zgodovine rudnika izvemo, da je ta zamenjal več lastnikov. Premog se je kopal z dnevnim kopom, tako da je nastala do 70 metrov globoka kotanja. V času delovanja rudnika je v kotanjo pritekal Rudniški potok, polnil je dve večji luži, katerih vodo pa so v času obratovanja rudnika prečrpavali in jo uporabljali pri separaciji premoga. Ostanke po separaciji so deponirali severozahodno od kotanje. Leta 1978 je delo v rudniku prenehalo, voda pa je polagoma kotanjo napolnila. Nastalo je jezero, ki je danes privlačna izletniška točka. Odpadne vode separacije so odtekale po Rudniškem potoku, iz odlagališča pa so se odcejale vode dveh potokov. Prvi je poniknil v zamočvirjeni kotanji kakih 100 metrov pred vhomom v Blatni rov in Cigansko jamo, drugi pa je tekel skozi tri jame vse do notranjih delov Ciganske jame. Tretji, imenovan Rudniški potok, je poniknil v Jami pod Šalko vasjo. Vsi trije potoki so nosili s seboj premogov prah iz separacije in ga odlagali v jamah.

Tu govorimo o sistemu Željnske jame, sestavljenem iz kar šestih vodnih jam, ki so med seboj popolnoma ločene. Sistem ima katastrsko številko 12. Hidrološko so jame sicer povezane, toda vmesne povezave niso prehodne. Po katerih kriterijih so jame povezali v splet, mi ni znano, skupna dolžina vseh pa znaša 1600 metrov. Ker bi vsaka jama morala dobiti svojo katastrsko številko, sem se odločil, da vse jame pregledam, izmerim in pošljem v registracijo. Jame so sicer bile že raziskane in izmerjene leta 1956, ko so jih raziskali člani Jamarskega kluba Železničar in jih tudi poimenovali. Načrti obstajajo, vendar so nekateri rovi zaradi akumulacije premogovega prahu danes nedostopni ali pa niso vrisani.

Ciganska jama

Po obsežnosti in dolžini izstopa Ciganska jama, ki ji rečemo tudi Željnska jama, naj bi bila po načrtu dolga približno 500 metrov. Usmerjena je proti vzhodu, kjer je bil nekdanj možen izhod v Jami pri koritu. Jama je nastala plitvo pod površjem, vanjo vodi kar devet udorov. Še posebej veliki in slikoviti so udori na začetku Ciganske jame. V jami prevladujejo veliki prostori in dvorane ter večje število lepo zasiganih stranskih rogov. V sklepnem delu jame se pojavi potok, ki odteka v Jamo pri koritu. Cigansko jamo bo treba znova izmeriti, saj ni nikjer podatka o njeni dolžini.

Osrednji del Željnske (Ciganske) jame, skozi katero vodi označena pot. FOTO MARKO PRŠINA ►

Ob ugodnih zimskih razmerah se Željnska jama okiti z ledenimi kapniki. FOTO MARKO PRŠINA ►

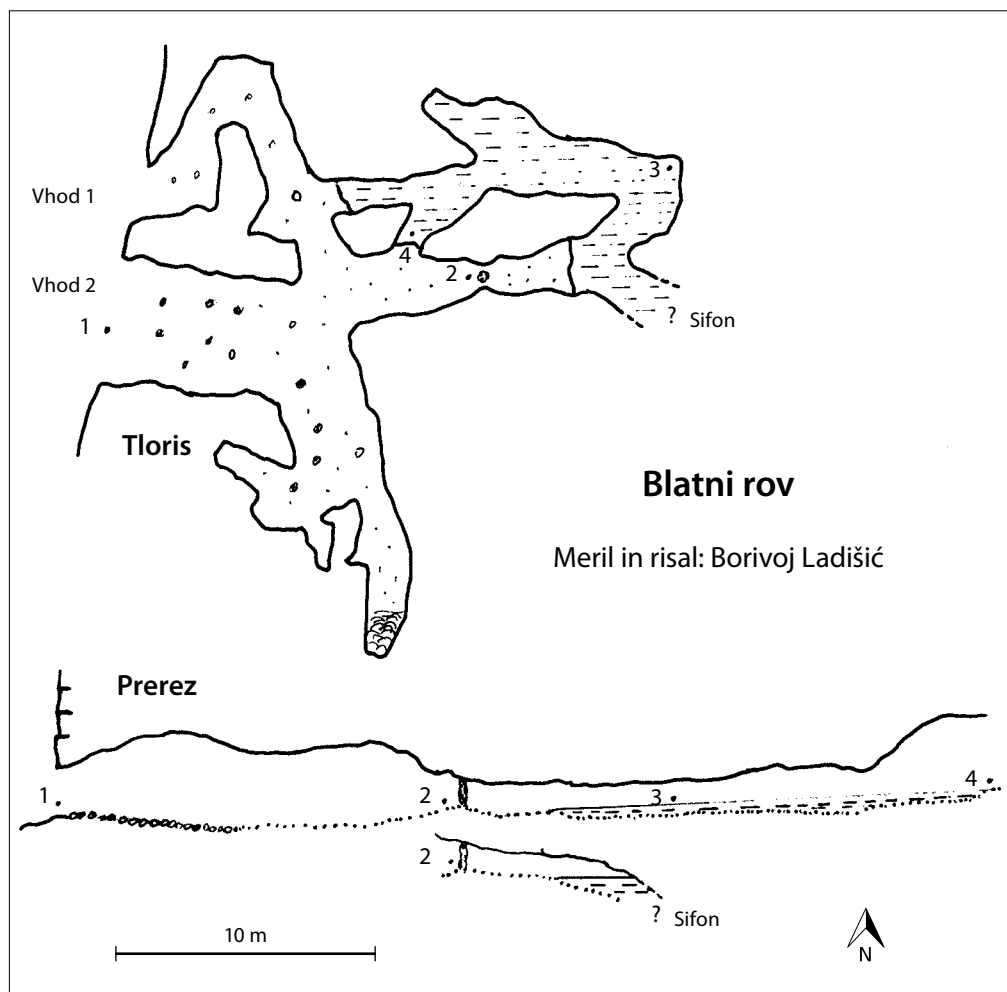

Blatni rov

Le 20 metrov od vhoda v Cigansko jamo se v skalnatem klifu odpira vhod v jamo Blatni rov. Sestoji se iz spleta rogov, povezanih v zanke, skupne dolžine 55 metrov. V notranjosti so rovi stalno zaliti, voda je sicer plitva, globoka do 0,2 metra, a je na dnu še 0,2 metra židkega blata. Hoja je tako zelo naporna, predvsem ker je tudi strop nizek, ponekod manj kot 0,7 metra. Jama se konča s sifonom, kjer se dno poglobi, strop pa se spusti pod vodo. Domnevno naj bi se v jami pojavila voda, ki ponikne v bližnji zamočvirjeni kotanji. Nivo vode v jami niha, dvigne se le do vhoda, iz jame pa ne odteka. Tudi v notranjosti ni opaznega pretoka, kaže, da gre le za vodokazno jamo, morebitni tokovi pa so nekje v notranjosti za sifonom. Nekateri omenjajo, da voda, ki ponikne v požiralniku v zamočvirjeni kotanji, najbrž teče skozi notranje dele Blatnega rova ter priteče ven v Jami pri koritu. Povezava ni potrjena, gre le za domnevo.

Drugi in stranski vhod v Malo Željnsko jamo. FOTO MARKO PRŠINA ►

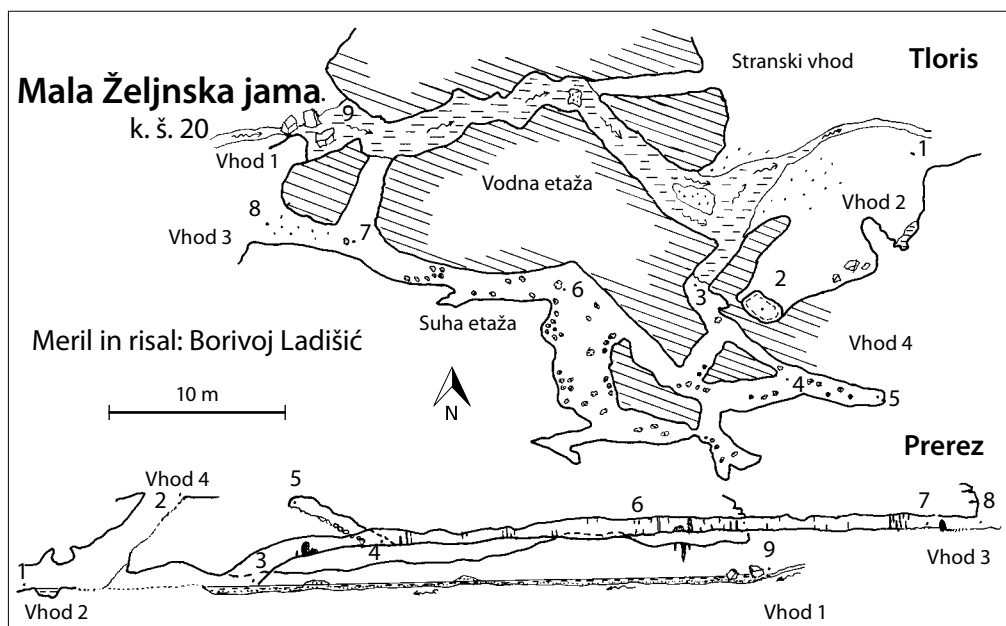

Križišče v Blatnem rovu, kjer se jama razveji v štiri krake. FOTO MARKO PRŠINA

Mala Željnska jama

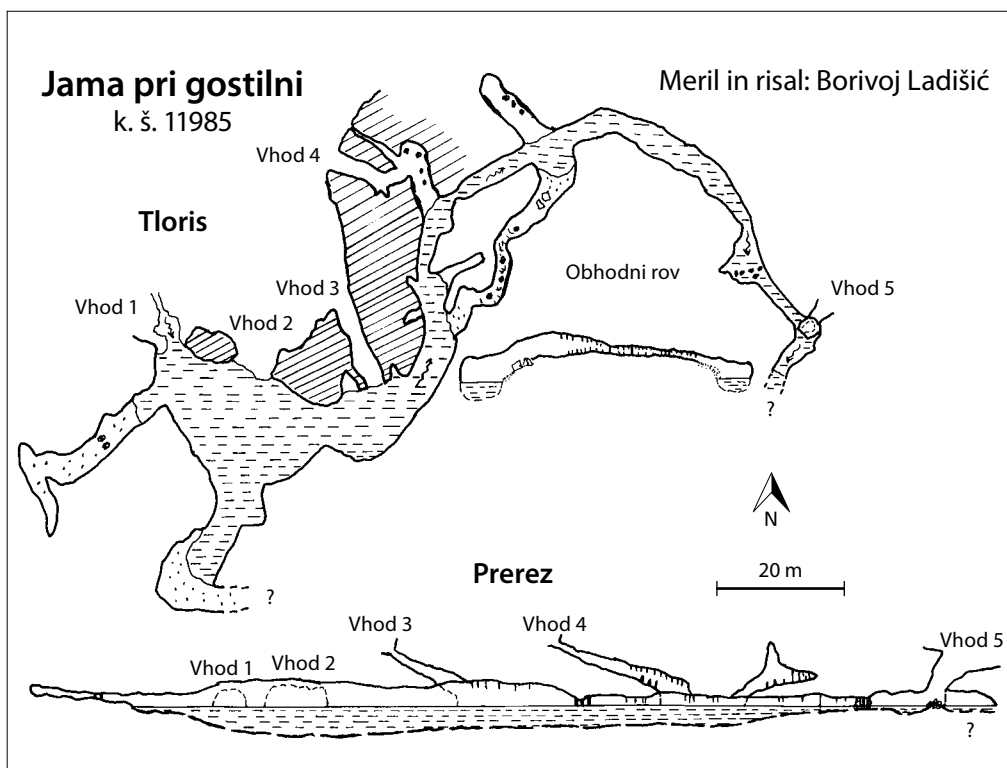
Prva jama, skozi katero teče potok iz separacije, je Mala Željnska jama s katastrsko številko 20. To je edina jama v sistemu s svojo katastrsko številko. Po obstoječih meritvah je bila dolga 48 metrov, obstaja le skica brez kakršnega koli zapisnika. S Sandijem sva septembra 2016 jamo pregledala ter izmerila, prav tako tudi vse druge jame. Ugotovila sva, da se obstoječe meritve nanašajo le na spodnjo etažo, skozi katero teče potok, zgornja etaža pa na skici ni bila nakazana. V strugi potoka je veliko odloženega premogovega prahu, tako da hoja skoraj ni mogoča, ker se pogreza. Zgornja etaža je bogato zasigana, namerila sva dodatnih 100 metrov rovvov, tako da je sedaj skupna dolžina jame 144 metrov. Jama ima kar štiri vhode: vhod, skozi katerega priteče v jamo potok, drugi je izhod potoka iz jame, tretji je stranski vhod v suho etažo, četrti pa je stropno brezno, povezano z vhomom, pri katerem priteče potok iz jame. Zgornja etaža je vsekakor razvejan fosilni vodni rov, ki je 5 metrov višje od danes aktivnih vodnih rovvov in je na treh mestih povezan s spodnjo vodno etažo.

Jama pri gostilni

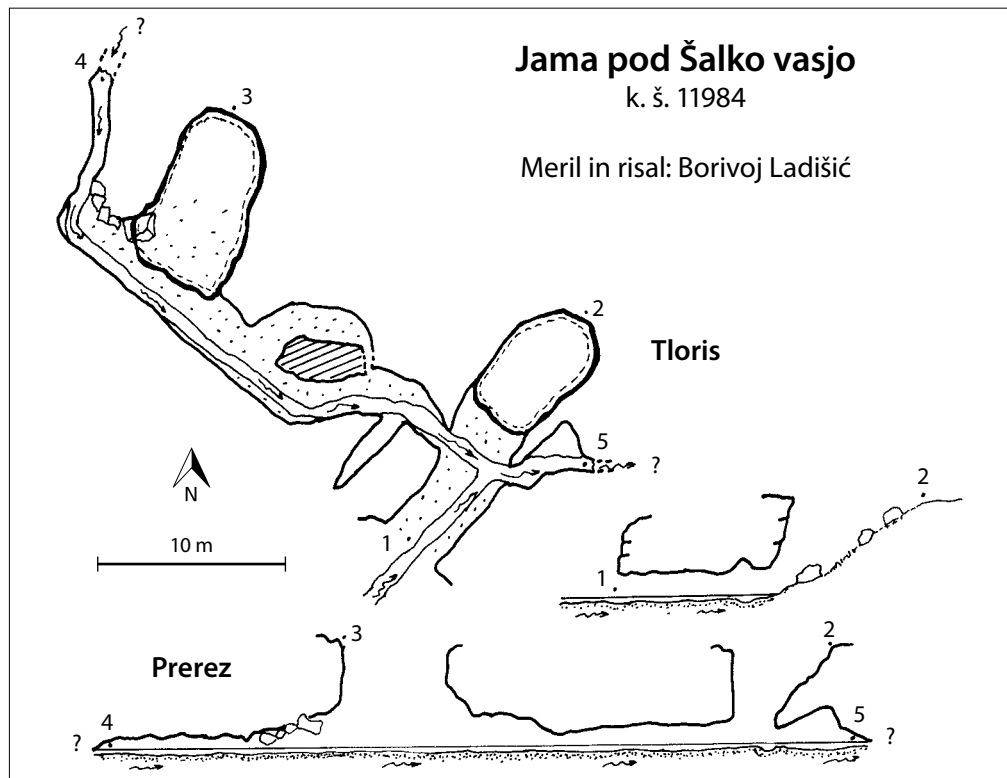
Potok iz Male Željnske jame po slabih 100 metrih priteče v obsežno vodno Jamo pri gostilni. S Sandijem sva jo pregledala s čolnom in izmerila 358 metrov rofov. Potok priteče v velik vhod, ki se odpira v vznožju skalnatega klifa, pred vhodom je zamočvirjena kotanja. Tu vstop ni možen, ker se premogovo blato na dnu močno ugreza. Le nekaj metrov stran je drugi, še večji vhod, za katerim je 40 metrov dolgo jezero, zato je vstop možen le s čolnom. Jezero se proti severovzhodu nadaljuje z do 5 metrov širokim vodnim rovom. Rov se ponekod zoži zaradi mogočnih kapnikov, ki visijo s stropa in so potopljeni v vodi, tako da zožijo vodni kanal. Le na enem mestu se rov toliko zoži, da sva morala izstopiti iz čolna in ga prenesti čez zoženje. Vodni rov je dolg 102 metra, vseskozi je bogato zasigan, s stropa visijo številni kapniki, ki so močno prepereli in krhki. Kapniki so bili dlje časa potopljeni, prav tako tudi vodni rovi. Na to kaže izrazita nivojska črta, ki jo spremljamo nizko pod stropom. Stene in kapniki so pod črto rjavi, nad črto pa svetli. Na kapnikih so tudi drobni ostanki plavolja. Zaradi potopa v najbrž agresivni rudniški vodi so kapniki postali porozni in krhki. Na koncu vodnega rova se strop spusti nizko, številni kapniki pa so tu potopljeni in tako preprečijo nadaljnjo plostvo s čolnom. Rov se za oviro nadaljuje s 14 metrov dolgim vodnim rovom. Voda je plitva, vidi se svetloba stropnega brezna, ki sem ga pregledal od zunaj. Pod 7 metrov globokim breznom je manjši otok. Vodni rov tu spremeni smer za 90 stopinj. Po 10 metrih se strop spusti do vode in jama se zaključí. Ker se v sredini vodnega rova proti površju odcepita dva suha poševna rova, ima jama dejansko pet vhodov. Ob obali vodnega rova se odpira nekaj suhih in lepo zasiganih rofov, najdaljši je obhodni rov, dolg 40 metrov. Na dnu jezera in vodnega rova je na debelo akumuliran premogov prah. Bočne stene vodnega rova so zelo blatne, tako da je sestop v suhe rove zelo težak.

Dostop do vode je otežen zaradi ugrezanja premogovega blata. FOTO MARKO PRŠINA

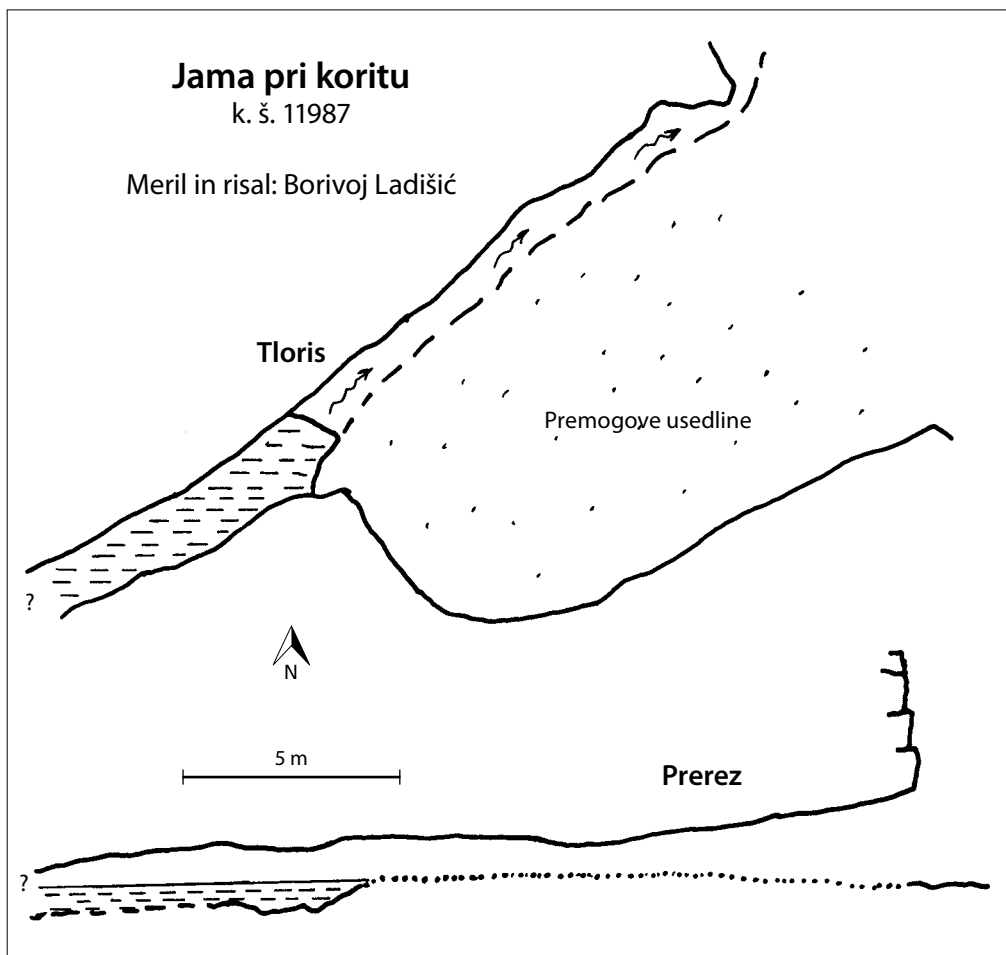
Jama pod Šalko vasjo

Potok se znova pojavi v Jami pod Šalko vasjo, kakih 120 metrov proti jugu. Ta kratka vodna jama ima pritočni sifon. Potok teče skozi jama, ki je po 30 metrih znova neprehodna, ker se na odtočni strani strop spusti do vode. Jama ima tri vhode, dva sta udornega nastanka, skozi tretjega pa v jama priteka Rudniški potok. V jami se spoji s potokom, ki teče skozi jama. Na dnu vodnega rova je globoko premogovo blato.

Jama pri koritu

Potok iz jame se znova pojavi v zadnjih delih Ciganske jame. Po starih načrtih naj bi bil vodni rov veliko daljši in bi pritekal znova na površje v Jami pri koritu. To je jama na zadnji odtočni strani Ciganske jame, ki je bila nekoč prehodna in povezana s Cigansko jamo. Danes je ta povezava zasuta s premogovimi sedimenti. Nekoč visok in 10 metrov širok obokan vhod je danes skoraj do stropa zasut s črnimi sedimenti. Splazil sem se le 14 metrov daleč, višina do stropa je bila 0,5 metra ali manj. Široka, a nizka dvorana se konča z zalitim vodnim rovom. Čeprav je bila jama del Ciganske jame, je dobila posebno ime Jama pri koritu, ker so bila nekoč pred vhomom korita za napajanje živine. Danes so korita pod debelo plastjo premogovega prahu. V jami so sedimenti odloženi približno 2 metra na debelo, prav tako, če ne še več, tudi v 300 metrov dolgi in do 100 metrov široki močvirni dolini pred vhomom. V času obiska voda ni tekla iz jame, je pa bila struga po močvirnatih tleh polna zaostale vode.

◀ Debeli sloji premogovega blata na dnu Jame pod Šalko vasjo. FOTO MARKO PRŠINA

Premogove usedline so Jamo pri koritu zatrpale do stropa. FOTO MARKO PRŠINA

Remihov mlin

Potok iz Jame pri koritu teče torej po zamočvirjeni dolini 300 metrov ter ponikne na nasprotnem koncu doline. Ponovno se pojavi pri nekdanjem Remihovem mlinu v globlji reliefni depresiji, na dnu katere se od izvira do ponora pretaka 90 metrov dolg potok. Ponorna jama je 10 metrov dolg prehodni rov, ki je na koncu potopljen. V jezeru je na dnu veliko premogovega prahu, ta je na debelo odložen tudi v dnu depresije. Ustni viri pravijo, da je bila ob daljšem deževnem obdobju depresija do vrha zalita s poplavno vodo. Prisotnost premogovega prahu pritrjuje dejstvu, da v vrtači Remihovega mlina prihaja še zadnjič na dan voda iz Željnskih jam, preden dokončno ponikne pod Kočevski rog na poti proti Radeščici v Podturnu, kar je bilo potrjeno s sledenjem leta 1988. Leta nazaj je bila ta povezava potrjena po naravni poti. Leta 1964 je v izvir Radeščice po dežju prvič pritekla črna voda, polna premogovega prahu. To se je ponovilo pri vsakem večjem deževju. Voda je spirala premogov prah po jamah in razpokah pod Kočevskim rogom vse do izvira Radeščice. Sčasoma, ko se je podzemlje delno spiralo, pojav ni bil več opazen.

Požiralnik pod Remihovim mlinom

k. š. 11914

Meril in risal: Borivoj Ladišič

